

realitat i traslladant-se en l'imaginari col·lectiu de la societat, modificant inconscientment la seva mirada. S'ha passat «d'uns territoris físics en unes realitats simbòliques» (CASACUBERTA, PERERA, ROURA 2018: 13). I cada vegada que se'n parla, des d'una visió més o menys complaent, hi contribuïm, com hi contribueix aquest mateix volum. Participem de la seva mitificació, i a ampliar el 30 % de què parlava Fuster referint-se només a l'Empordà, encara que tal com recorda Agustí Calvet (Gaziel), potser el nom de l'element simbòlic, en aquest cas ens referim al de la Costa Brava, no sigui el més encertat. Però precisament perquè ja està integrat dins el nostre imaginari, ni ens ho plantejem, com sí que va fer Gaziel el 1963:

No li escau pas massa, tenint en compte que la lluminositat i la dolçor essencialment mediterrànies d'aquesta ribera són molt superiors a la bravesa que designa (dins FIGUERAS 2018: 178).

La narrativa catalana del segle XXI, balanç crític

JOSEP GELONCH
INS Josep Lladonosa
jgelonc5@xtec.cat

CAMPS ARBÓS, Josep & DASCA, Maria (eds.): *La narrativa catalana al segle XXI, balanç crític*, Barcelona: Societat Catalana de Llengua i Literatura (IEC), 2019; «Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura» 18.

El llibre que ressenyem aplega les intervencions presentades a la jornada «La narrativa catalana al segle XXI, balanç crític», que va tenir lloc el 26 d'octubre de 2018 a l'Institut d'Estudis Catalans, organitzat per la Societat Catalana de Llengua i Literatura. Com assenyalen els curadors de l'edició, Josep Camps i Maria Dasca, la jornada reprenia el fil de la primera, dedicada a la poesia, el 2016, amb la voluntat de contribuir al debat sobre la creació literària catalana actual i de fer balanç al gènere narratiu dels darrers anys. Hi foren representades diverses baules del sistema literari: la creació, l'edició, la crítica i l'anàlisi. El resultat és un volum amb cinc aportacions i una taula rodona final, amb enfocaments diversos i complementaris que posen sobre la taula qüestions pertinents i obren camins d'anàlisi i interpretació sobre la narrativa catalana actual.

En la ponència inicial, Francesco Ardolino es pregunta si «Hi ha narrativa més enllà de la postmodernitat?». Ardolino posa el focus en les dificultats de l'exercici de la crítica literària en una època en què, si bé s'han multiplicat les plataformes des d'on practicar-la, sovint s'hi ha confós el lector amb més promoció que crítica. Com pot el lector destriar el gra de la palla si les xarxes socials, on

tothom hi diu la seva, han esdevingut el principal mecanisme promocional de la producció literària? Per Ardolino no n'escapen uns mitjans i suplementes culturals que solen funcionar a cop de telèfon, d'amiguisme o lligats curts per servituds i dependències. Poques excepcions hi ha, destacables, sí, però cada cop més relegades a espais subalterns. Es constata l'abdicació de l'acadèmia en l'exercici de la crítica, un sector fonamental «en el reforçament estructural de l'espai cultural d'un país o, com a mínim, d'una llengua» (p. 16). Posats a establir cànons, Ardolino es demana per la validesa del terme, o per la utilitat d'un cànion que no sigui una eina de treball que pugui servir per organitzar i jerarquitzar les obres, valorar-les per si mateixes sense caure en l'historicisme. La proposta d'Ardolino és curta, i deixa caure amb un punt de provocació però pertinent la demanda: «De debò penseu que una *Història de les Novel·les Catalanes del segle XXI* publicada el 2019 podria contenir més de vint títols?» (p. 31).

A «Un torrent de veus. La novel·la catalana al segle XXI» Antoni Isarch assaja un balanç de la novel·la catalana actual. El punt de partida és la constatació de la crisi dels models dominants tan pròpia dels nostres temps postmoderns, que dificulta la tasca de classificar; les etiquetes d'altres temps avui ja no serveixen per categoritzar i ordenar el panorama actual de la novel·la catalana, que ve definit per la diversitat de veus, de formes, de models, de fonts, d'interessos, etc. La individualitat ha estat posada al centre de la creació literària, mentre la tradició, abans reverenciada, ara ve constantment revisada. Acceptant la impossibilitat de cartografiar tota la producció novellística dels darrers vint anys, des d'una perspectiva estrictament temàtica Isarch proposa una classificació a partir d'una sèrie de cinc «nuclis d'interès superposats»: formació i identitat; crisi i alliberament; home i entorn; ficció i realitat; anacronies i alegories. El principal canvi en la ficció catalana que assenyala l'autor és la molt major visibilització de la veu narrativa (el narrador) en detriment del relat (la narració), el que Isarch anomena l'«imperi del jo», és a dir, la referencialitat de l'autoficció, que ha portat al desdibuixament dels límits que separen autor, narrador, protagonista i lector, o entre la novel·la i les diverses formes d'escriptures del jo.

A «Disset microrelats de la ficció narrativa breu del segle XXI», Manel Ollé presenta el terreny de la ficció breu com «un dels àmbits més fèrtils, creatius i feliçment transitables de les lletres catalanes recents», un espai literari obert a noves propostes, menys constret als formats convencionals (p. 59). Ollé hi desplega un horitzó optimista sobre la diversitat i qualitat dels narradors breus recents, que han assumit l'alt llistó assolit pels narradors precedents (els Monzó, Pàmies, Mesquida, Ibarz...). Una nova generació de narradors (entre els quals l'autor destaca Francesc Serés, Borja Bagunyà, Jordi Masó, Yannick Garcia i Joan Jordi Miralles) ha trobat possibilitats multiplicades per les noves editorials, revistes, escoles i tallers d'escriptura, o nous canals digitals, cosa que renova i prestigia l'art del conte i el relat breu. Ollé traça una sèrie de línies de continuïtat i de trencament amb la generació precedent. Com aquells, els narradors d'avui cerquen referents a fora més que no pas en la pròpia tradició i beuen (com aquells ja

feien de forma més intuïtiva) dels llenguatges audiovisuals (cinema, sèries, música, còmic). Per contra, avui els narradors tendeixen a situar els seus relats en llocs concrets, defugen els «no-llocs», donant així forma a nous «realismes crítics» que qüestionen la realitat social del present (p. 67). Si a finals de segle xx trobàvem narradors que anaven per lliure, desconnectats entre sí, avui s'arreglaren en diversos «camps de batalla amb fronts, barris i territoris narratius diferenciats» (p. 69). Ha estat superada la prosa asèptica, funcional, transparent i periodística predominant els anys 80 i 90, i s'ha produït una centralització de les perifèries geogràfiques, vitals, verbals, etc.: situar les narracions en un poblet de la Franja, del Pirineu, de ses Illes o de València, i mantenir-ne els seus parlars, no és més perifèric que situar-los a Barcelona o l'Empordà.

L'editor Josep Lluch radiografia les transformacions del sector editorial en català des de tombants de segle en la ponència «L'edició de narrativa catalana a l'entrada del segle XXI». Aquells primers anys van ser de crisi d'un model editorial inflat i desmesurat per premis, suport genèric, lectures obligatòries i la normalització del català als mitjans. A banda de la desaparició d'editorials, de la crisi en va resultar una creixent concentració i despersonalització de segells històrics, participats majoritàriament per grans grups de comunicació i/o entitats financeres (l'exemple explicat al detall per Lluch és el de Grup 62). En contraposició, Lluch situa l'eclosió de petites cases editorials, especialment a partir de 2010. Segells independents com Males Herbes, L'Altra, Labreu, Edicions del Periscopi, Raig Verd, etc., s'han afegit a altres d'existents (Edicions de 1984, Quaderns Crema, Club Editor...) que havien apostat per l'especialització i el rigor literari, amb una personalitat i una imatge ben recognoscibles. Deixin-me aquí afegir que la llavor ha germinat també més enllà de Barcelona, que el teixit editorial ha guanyat en descentralització amb bon nombre de segells, alguns dels quals també han apostat per la narrativa.

Amb la internacionalització de la narrativa catalana («l'operació Frankfurt» que diu Ardolino), l'aparició de noves editorials ve celebrada com un dels brots verds més esperançadors del sector. Sens dubte, ha revifat i aportat múscul, noves idees i mirades a la literatura d'aquí i d'allà, nous canals de visibilització i noves perspectives de negoci. No estaria de més que ens preguntéssim per la situació difícil de moltes llibreries independents dels països. En escriure aquestes línies, dues llibreries a Barcelona, una a Lleida i una a Vall-de-roures han anunciat el tancament de portes; cosa que significa la desaparició d'uns prescriptors, uns agents dinamitzadors culturals en el territori, una baula d'enllaç de la creació literària amb el lector; en definitiva, un bé cultural de primera magnitud.

Al seu torn, Màrius Serra dedica la ponència «Llengua a la narrativa del segle XXI: lletrainferits, genuïnistes, neutrals, alienígenes...» als models de llengua que s'empren en la narrativa actual. Des d'aquest punt de vista, Serra estableix una taxonomia de cinc grups de narradors: els depuratius, que cerquen una aproximació molt poc ornamental de la llengua literària, de línia clara i desadjectivada, sota la influència de Monzó, Pàmies, Calders; els lletrainferits, en qui trobem les inter-

ferències d'altres llengües (castellà, sobretot) i de diversos registres o gèneres; els neutrals, amb un ressò internacional, funcional, estàndard, que cerca l'eficàcia de la llengua al servei de la ficció, amb una gran influència dels traductors al català; els genuïnistes, en què l'estil (el com) mana per sobre de la història (el què); i, finalment, els perifèrics, els alienígenes i els carnavalescos, que treballen la llengua com a matèria primera i alhora personatge de la seva escriptura.

Tanca el volum una taula rodona amb quatre narradors, Manuel Baixauli, Jenn Díaz, Maria Guasch i Francesc Serés, moderada per Antoni Isarch. Les seves intervencions venen a confirmar algunes de les idees que ja han aparegut en les ponències. Els escriptors coincideixen en què l'impuls per catalogar i categoritzar la diversitat creativa és propi dels analistes, una necessitat del mercat però no del creador, conscient que el seu jo creador i el seu projecte personal són intransferibles i insubstituïbles. «No tinc la sensació d'haver pertangut mai a cap grup, a cap generació; sempre la sensació d'un camí totalment solitari», afirma Manuel Baixauli (p. 122). El pes de la tradició pròpia ja no és el que era i la seva influència en els narradors d'avui s'ha diluït en benefici d'una major diversitat de referents i inspiracions, de literatures veïnes, autors estrangers, llenguatges audiovisuals, etc. Cadascú a la seva manera, els narradors treballen amb la realitat, que, sigui contextual, sigui personal, és matèria primera de les seves narracions. I utilitzen un o altre model de llengua catalana sense fer-hi massa tombs, essent una tria personal més o menys conscient.

En definitiva, i malgrat que la perspectiva temporal és encara curta per presentar conclusions definitives, el volum és una magnífica aportació al debat sobre la literatura catalana actual, una invitació a la reflexió crítica. Des de perspectives diferents però complementàries, les ponències aplegades conformen un interessant mosaic que radiografia el present de la narrativa catalana, amb més llums que ombres. S'afegeix i dialoga, així, amb altres aportacions similars recents, configurant una primerenca bibliografia de referència dels estudis literaris actuals, d'interès per a tot aquell qui vol comprendre millor la narrativa catalana del segle XXI.